

The article has reviewed structural and semantic properties of the coordinated components with heterogeneous parts, their functioning principles in the simple complicated sentence. There have been highlighted different points of view on such syntactic phenomenon as the compounds of the multifunctional sentence part. The differential features of heterogeneous coordinated components have been clarified through the comparison with homogeneous and heterogeneous sentence parts.

Keywords: coordinated component with heterogeneous sentence parts, heterogeneous coordinated components, multifunctional coordinated components, rows of heterogeneous or multifunctional parts, lexical and semantic homogeneity, logical and semantic homogeneity.

УДК 81'367.625.2

Андрущук К.М.

ПЕРЕХІДНІСТЬ / НЕПЕРЕХІДНІСТЬ У СИСТЕМІ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ДІЄСЛОВА

У статті проаналізовано зв'язок категорії перехідності / неперехідності з іншими граматичними категоріями дієслова. Схарактеризовано основні наукові підходи українських та зарубіжних мовознавців до витлумачення зв'язку перехідності / неперехідності з дієслівним станом. Досліджено співвідношення перехідності / неперехідності з дієслівними категоріями виду та валентності.

Ключові слова: граматична категорія, перехідність / неперехідність, стан, вид, валентність.

Перехідність / неперехідність є однією з дискусійних дієслівних категорій, адже й дотепер серед мовознавців немає однаковості щодо її статусу та місця в системі граматичних категорій дієслова. Традиційно категорію перехідності / неперехідності кваліфікували як одну з центральних загальнодієслівних категорій [26, 331], проте в новітній лінгвоукраїністиці цю категорію потрактовано як периферійну міжрівневу (морфолого-словотвірні-синтаксичну) граматичну категорію дієслова [9, 223, 250]. Суперечності у витлумаченні лінгвістичного статусу перехідності / неперехідності здебільшого зумовлені встановленням диференційної ознаки для розмежування перехідних та неперехідних дієслів, визначенням мовних рівнів, з якими вона пов'язана, а також із розв'язанням питання: у складі яких категорій – граматичних чи семантичних – потрібно вивчати перехідність / неперехідність дієслів.

Основні наукові підходи до витлумачення лінгвістичного статусу дієслівної категорії перехідності / неперехідності в сучасному мовознавстві вже було схарактеризовано й узагальнено в попередніх наукових студіях [1], тому **мета** цієї статті – проаналізувати зв'язок категорії перехідності / неперехідності з іншими граматичними категоріями дієслова.

Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі **завдання**: 1) визначити місце категорії перехідності / неперехідності в системі граматичних категорій дієслова; 2) схарактеризувати основні наукові підходи українських та зарубіжних мовознавців до потрактування зв'язку перехідності / неперехідності з дієслівним станом; 3) дослідити співвідношення перехідності / неперехідності з дієслівними категоріями виду та валентності.

Проблему взаємодії дієслівних категорій вважають однією з найбільш актуальних і найменш розв'язаних у сучасному мовознавстві [27; 11; 24]. Їй присвячені численні праці українських (А.П. Загнітко [10; 11], В.В. Мозгунов [20; 21], Т.Є. Масицька [18], Н.М. Костусяк [14]) і зарубіжних (О. В. Бондарко [2; 3], В.С. Храковський [27], Л. Л. Буланін [2; 4], В.М. Никитевич [22], Л.В. Попович [24] та ін.) лінгвістів. Провідні науковці вбачають у міжкатегорійній взаємодії певні ієрархічні відношення, за яких «наявність грами підпорядкованої категорії детерміновано присутністю іншої» [24, 47]. В.С. Храковський виокремлює два типи таких відношень: взаємодію, що виникає у разі видозміни хоча б однієї з двох категорій, та взаємозумовленість, яка передбачає обов'язкове співіснування двох категорій [27, 34]. За таким принципом аналізуватимемо зв'язок перехідності / неперехідності з іншими дієслівними категоріями.

В.В. Мозгунов зауважує, що категорія перехідності / неперехідності – це «глибинне, специфічне явище», яке бере участь у реалізації дієслівного значення, а тому не може не перетинатися з іншими граматичними категоріями, не взаємодіяти з ними [20, 107].

Найтісніше перехідність / неперехідність пов'язана зі станом дієслова, причому цей зв'язок настільки міцний, «що граматична наука часто не розмежовує їх – ні термінологічно, ні тематично» [20, 110]. Цю тенденцію засвідчують мовознавчі дослідження XVIII – I половини XX ст.

Зокрема, М.В. Ломоносов, у «Російській граматиці» дослідив синтаксичні особливості перехідних дієслів у межах категорії стану. Він твердив, що «будь-яке дієслово дійсного стану потребує знахідного відмінка. Коли ж перед ним стоїть заперечна частка *не*, знахідний відмінок переходить у родовий» [15, 560–561]. О.О. Потєбня розглядав стан як відношення дієслова до певного об'єкта. Мовознавець виокремив два стани: дійсний, властивий усім перехідним дієсловам, та середній, характерний для неперехідних [25, 249]. Ф.І. Буслаєв диференціював усі дієслова на перехідні й неперехідні, але не виділяв їх в окрему категорію, а розглядав як форми категорії стану [5, 22].

У тісному зв'язку з категорією стану перехідні і неперехідні дієслова вивчав також Л.Л. Буланін. Мовознавець зосередив свою увагу на труднощах визначення, яке ж слово можна вважати перехідним, а яке – ні. Визнаючи те, що «корисно враховувати і значення дієслова», автор розглядає перехідні слова «як такі, що сполучаються із прямим додатком у формі знахідного безприйменникового», наполягаючи на синтаксичній природі явища перехідності [4, 134].

Як бачимо, автори аналізованих граматичних досліджень фактично ототожнювали поняття стану і перехідності, виділяючи перехідні та неперехідні дієслова в межах категорії стану або навпаки – поділ на стани зводили до розрізнення перехідних і неперехідних дієслів.

Перші спроби диференціювати категорії стану та перехідності / неперехідності зробив О.О. Шахматов [28]. На потребу розмежувати поняття перехідності і стану звертав увагу С.О. Карцевський. У дослідженні «Система російського дієслова» він присвятив цій проблемі окремий розділ «Транзитивність» [13]. Мовознавець розглядав перехідність і стан як дві різні системи відношень, «одна з яких обертається навколо поняття об'єкта, а центром другої є поняття діяча» [13, 107]. Розділивши в такий спосіб ці граматичні категорії, С.О. Карцевський запропонував аналізувати перехідність як окреме явище, а саме: процес у його відношенні до об'єкта.

Думку С.О. Карцевського підтримав В.В. Виноградов. Він наголошував, що проблема перехідних і неперехідних значень повинна розглядатися за межами категорії стану. Науковець уважав, що перехідність «виходить за рамки вивчення граматичних відношень між суб'єктом і об'єктом дії. Це одна із проблем дієслівної семантики. Лише одним боком вона торкається категорії стану» [6, 646].

З розвитком граматики в зарубіжному й українському мовознавстві усталюється підхід, відповідно до якого стан і перехідність / неперехідність – це окремі, але тісно пов'язані граматичні категорії. Наприклад, чеський мовознавець О.В. Ісаченко розглядав перехідність як суміжне зі станом поняття через призму відношень «дієслово – об'єкт». Він обстоював думку, що перехідність / неперехідність – це насамперед семантична особливість дієслів, але виявляється вона синтаксично – у здатності поєднуватися зі знахідним відмінком [12, 350].

Залежність стану від перехідності відзначав і В.М. Никитевич, підкреслюючи, що категорія перехідності / неперехідності лежить в основі сучасної класифікації станів [22]. Проте, за переконанням О.В. Бондарка, «буде правильним розглядати стан як щось відмінне від перехідності, але тісно пов'язане з нею» [2, 150]. Мовознавець досліджував стан і перехідність у функціонально-семантичному полі суб'єктно-предикатно-об'єктних відношень. Він аналізував категорію перехідності в межах функціонально-семантичного поля стану як частину цілого, або як відношення видового поняття до родового. Стан, на

думку лінгвіста, охоплює різні типи відношень дії до суб'єкта й об'єкта, а перехідність є лише одним із типів цих відношень, який характеризує дію в її відношенні до об'єкта [3, 121–122]. Зв'язок стану та перехідності О.В. Бондарко вбачає в тому, що лише перехідні слова можуть бути двостановими [Там само]. Однак найточніше тип зв'язку між категоріями стану та перехідності / неперехідності кваліфікував В.С. Храковський, визначивши його як взаємозумовленість [27, 34].

Переважаюча частина українських мовознавців також обстоює думку про взаємозв'язок категорій стану та перехідності / неперехідності. Зокрема, В.М. Русанівський твердив, що «категорія стану тісно пов'язана з категорією перехідності / неперехідності і підпорядкована тільки їй», оскільки «перехідні дієслова існують у формах способу і з їх допомогою (а також за своїм змістом) протиставляються перехідним» [26, 399]. Мовознавець зазначав, що граматична категорія стану «властива тільки перехідним словам» [Там само].

А.П. Загнітко розглядає ці категорії як «два важливих граматичних відношення дієслова – до граматичного суб'єкта (стан) і прямого об'єкта (перехідність)». Їхній зв'язок дослідник убачав у тому, що «тільки перехідні дієслова можуть бути двостановими, і саме вони (перехідні дієслова) утворюють пасивні форми» [11, 68].

В.В. Мозгунов так визначив суть зв'язку стану та перехідності / неперехідності: «..по-перше, протиставлення дійсного та середнього станів спирається на відмінність перехідних та неперехідних дієслів. По-друге, семантико-синтаксичні властивості перехідних дієслів розкриваються у паралелізмі активних та пасивних зворотів. <...> По-третє, у співвідношенні стану та перехідності на перший план виступає майже необмежена властивість перехідних дієслів мати співвідносні утворення на -ся. При цьому змістом станового протиставлення стає перехідність / неперехідність, а його формальним вираженням є співвідносність перехідних і відповідних зворотних конструкцій» [20, 111–112].

На думку М.О. Луценка, категорія перехідності перебуває в логічному (корелятивному) відношенні з категоріальними системними ознаками суб'єктності. Він переконує, що «перехідність-неперехідність – категорія системи, аналогом якої в узусі виступає стан» [16, 84].

За спостереженням М.Я. Плющ, взаємодія дієслівних категорій стану та перехідності / неперехідності виявляється в тому, що «дієслова перехідні і неперехідні, утворені від перехідних за допомогою постфікса -ся, виражають подвійні суб'єктно-об'єктні відношення, а неперехідні, що не співвідносяться з перехідними словами (наприклад: *іти, рости, цвісти*), виражають однобічні, суб'єктні відношення» [23, 133].

Зовсім інший погляд на співвідношення стану та перехідності / неперехідності дієслів висловив І.Р. Вихованець. На його думку, поняття стану «виходить за рамки морфології і зосереджується в лексичній сфері мови та синтаксисі» [7, 90–91]. Уважаючи, що «зміна активної конструкції на пасивну викликана перетворенням предиката дії на предикат стану», науковець підсумовує, що «перетворення актив – пасив не мають ніякого стосунку до граматичних категорій» [Там само].

Отже, аналіз поглядів зарубіжних та українських мовознавців щодо співвідношення дієслівних категорій стану та перехідності / неперехідності засвідчує, що в розв'язанні цієї проблеми сформувалися два протилежні підходи, перший із яких ґрунтується на тісному зв'язку дієслівних категорій стану та перехідності / неперехідності, а другий – на визнанні хибності такого зв'язку.

Дослідники дієслівних граматичних категорій указують також і на зв'язок перехідності / неперехідності дієслова з його валентністю – здатністю предиката (ознакового слова) «сполучатися з іншими (як правило, неознаковими) словами, мати певне число відкритих позицій, які можуть або мають заповнюватися одиницями відповідної семантичної природи» [8, 123]. У сучасній лінгвоукраїністиці такого витлумачення валентності дотримується більшість науковців [10; 21 9; 17; 14; 19].

В українському мовознавстві щодо співвідношення валентності та перехідності / неперехідності сформувалися три підходи. Відповідно до першого підходу

валентність і перехідність / неперехідність кваліфікують як взаємопов'язані, але окремі категорії дієслова [23; 19]. Наприклад, М.Я. Плющ констатує, що перехідність «у сучасних лінгвістичних дослідженнях розглядають як синтаксичну категорію валентності..» [23, 132], але розмежовує поняття перехідності й валентності, вважаючи їх самостійними дієслівними категоріями. Наполягає на розрізненні цих категорій і Н.М. Мединська. Указавши на їхню спільну рису – залежність від семантики, – дослідниця акцентує увагу на тому, що перехідність визначають за особливістю виділення тільки залежного елемента, натомість валентність трактують як здатність дієслова приєднувати елементи, до складу яких, крім об'єкта, входить ще й суб'єкт (підмет) [19, 315].

Представники другого підходу переконані, що перехідність / неперехідність і валентність – самостійні категорії дієслова, які, однак, недоцільно розмежовувати, зважаючи на їхню спільну семантичну сутність [7; 18; 14]. І.Р. Вихованець наголошує, що немає достатніх підстав виділяти в граматичній структурі української мови категорію перехідності / неперехідності і пропонує замінити її дієслівною категорією валентності, оскільки «уведення поняття дієслівної валентності робить розмежування явищ перехідності і неперехідності зайвим» [7, 91]. Таку ж позицію обстоює і Н.М. Костусяк. Вона вважає валентність ієрархічно складнішою категорією, ніж перехідність / неперехідність, і визнає її зв'язок лише з категорією відмінка [14].

Думку І.Р. Вихованця щодо недоцільності подальшого функціонування в сучасній українській літературній мові перехідності / неперехідності як окремої граматичної категорії підтримує також Т.С. Масицька. За її спостереженнями, «валентність набагато точніше характеризує сполучувальні можливості дієслова, ніж перехідність, яка не охоплює значення називного відмінка і не відтворює повної картини організації речення, даючи їй певну характеристику» [18, 12–13].

Згідно з третім підходом дієслівну перехідність визнано одним із виявів дієслівної категорії валентності [9; 10; 21; 24 17]. Зокрема, переважна більшість сучасних граматистів наголошує на тому, що категорія валентності синтаксично й семантично ширша за категорію перехідності / неперехідності, а тому «поглинає» її. Зважаючи на це, вони пропонують розглядати перехідність дієслова як тип валентності, а саме як правобічну об'єктну дієслівну (предикатну) валентність. Наприклад, А.П. Загнітко вважає, що значення категорії перехідності / неперехідності «належить до синтаксичних властивостей дієслова (становлячи одну з особливостей правобічної (сильнокерованої) валентності окремої групи слів (перехідність) і характеризуючись граматичним значенням об'єкта), і виступає частково величиною міжрівневої граматичної категорії валентності [10, 181]. Цю думку поділяє сербська дослідниця Л.В. Попович, яка твердить, що «наявність у дієслова правобічної або об'єктної валентності визначає категорію перехідності» [24, 50]. Перехідність як тип правобічної валентності дієслова кваліфікують також К.Г. Городенська [9, 250], В.В. Мозгунов [21, 21], Т.В. Любченко [17, 53]

Окрім стану і валентності, перехідність / неперехідність також тісно пов'язана з категорією виду. Л.В. Попович зараховує дієслівні категорії виду та перехідності / неперехідності до «сфери семантики дієслівної лексеми, яка на рівні синтаксичної конструкції впливає на відповідні граматичні категорії слова» [24, 49].

На думку українського мовознавця М.О. Луценка, взаємодія перехідності та виду дієслова, полягає в тому, що «акціональна ціль (завершеність дії) є похідною від субстанціональної цілі (спрямованості дії від суб'єкта на об'єкт)» [16, 87].

Американські лінгвісти П.Дж. Хоппер та С.А. Томпсон у дослідженні «Transitivity in grammar and discourse» запропонували 10 ознак, які визначають конкретну синтаксичну конструкцію як ідеально-перехідну. Однією з найважливіших ознак є видова характеристика – ознака результативності / нерезультативності [29], тобто, згідно з їхньою теорією, вид дієслова впливає на ступінь перехідності.

В.В. Мозгунов пов'язує зміну виду зі зміною граматичного значення перехідності дієслова. Зокрема, він наголошує, що категорії перехідності та виду є взаємозалежними: зі

зміною виду здебільшого змінюється значення перехідності / неперехідності, а значення виду або результативності / нерезультативності дії може впливати на ступінь перехідності як один зі складників, що формують її значення [20, 107, 110]. Така взаємопроникність цих граматичних категорій, на думку дослідника, «свідчить про глибинну суть перехідності / неперехідності в системі дієслова» [20, 104].

Що ж стосується категорій часу і способу, то В.В. Мозгунов зазначає, що з ними категорія перехідності / неперехідності не взаємодіє, а лише «співіснує». Причину цього науковець убачає в «різному їх вияві», кваліфікуючи час і спосіб як аглютинативні категорії, реалізовані в дієслові «за допомогою спеціальних показників», а перехідність – як фузійну, тобто таку, що для неї характерна «злитість з лексичним значенням дієслова» [20, 107].

Отже, у системі граматичних категорій дієслова перехідність / неперехідність найтісніше пов'язана з дієслівними категоріями стану, валентності та виду. Взаємозв'язок стану та перехідності / неперехідності засвідчують ще граматичні дослідження російських та українських мовознавців XVIII – I половини ХХ ст., у яких поняття стану та перехідності / неперехідності було фактично ототожнено: перехідні та неперехідні дієслова виокремлювали в межах категорії стану або навпаки – поділ на стани зводили до розрізнення перехідних і неперехідних дієслів. Із початку ХХ ст. відомі спроби відокремити перехідність / неперехідність від стану дієслів, проте й до сьогодні і в українському, і в зарубіжному мовознавстві традиційним стало потрактування стану та перехідності / неперехідності дієслів як самостійних, але тісно пов'язаних граматичних категорій дієслова, що спричинено їх взаємозумовленістю. Новітній підхід до розв'язання проблеми співвідношення стану та перехідності / неперехідності, що сформувався у зв'язку з потребою перегляду статусу багатьох граматичних категорій і поступово поширюється в лінгвоукраїністиці, запропонував І. Р. Вихованець. Він обстоює думку про те, що немає достатніх підстав виділяти стан як самостійну морфологічну категорію дієслова, оскільки перетворення активних конструкцій у пасивні не мають ніякого стосунку до граматичних категорій.

Зв'язок перехідності / неперехідності з дієслівною валентністю в українському мовознавстві також можна кваліфікувати як взаємозумовленість. Він має три вияви: 1) перехідність / неперехідність і валентність – окремі, але взаємопов'язані категорії дієслова; 2) перехідність / неперехідність і валентність – самостійні категорії дієслова, які, однак, недоцільно розмежовувати, зважаючи на їхню спільну семантичну сутність; 3) категорія дієслівної валентності ширша за категорію перехідності / неперехідності, що є лише типом валентності.

Категорії перехідності / неперехідності та виду також визнано взаємозалежними, адже зміна виду може зумовлювати зміну значення перехідності / неперехідності, а значення виду часто впливає на ступінь перехідності дієслова. З іншими граматичними категоріями дієслова перехідність / неперехідність не взаємодіє, а лише «співіснує» в межах єдиної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук К.М. Новітні підходи до вивчення категорії перехідності / неперехідності в українському мовознавстві / К.М. Андрощук // Моўная адзінка ў кантэксце часу : зб. матэрыялаў II Рэспубл. навук.-практ. канф., Брэст, 18 лістапада 2016 г. / Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна ; рэдкал.: Л. В. Леванцэвіч [і інш.]. – Брэст : БрДУ, 2016. – С. 18–22.
2. Бондарко А.В. Русский глагол / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланин. – Л. : Просвещение, 1967. – 190 с.
3. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1976. – 255 с.
4. Буланин Л.Л. Трудные вопросы морфологии / Л.Л. Буланин – М. : Просвещение, 1976. – 206 с.
5. Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка : учебник / Ф.И. Буслаев. – М. : Изд-во АН СССР. Отд-ние лит. и яз., 1959. – 624 с.
6. Виноградов В.В. Русский язык : (Грамматическое учение о слове) : [Учеб. пособие для высш. учеб. заведений]. / В.В. Виноградов. – М. ; Л. : Учпедгиз, 1947. – 784 с.
7. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наукова думка, 1988. – 255 с.

8. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І.Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
9. Городенська К.Г. Дієслово / К.Г. Городенська // Теоретична морфологія української мови. Академічна граматики української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська ; за ред. І.Р. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – С. 217–297.
10. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 662 с.
11. Загнітко А. П. Морфологічна і семантична структура категорії стану і поля становості / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії. – 2006. – Вип. 14. – Донецьк : ДонНУ. – С. 64–73.
12. Исаченко А.В. Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология : в 2 ч. / А.В. Исаченко. – Ч. II. – Братислава : Изд-во Словацкой Академии Наук, 1960. – 578 с.
13. Карцевский С.И. Система русского глагола : Опыт синхронического лингвистического описания / С.И. Карцевский. – Из лингвистического наследия. – Т. 2. – 2-е изд. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 296 с.
14. Костусяк Н.М. Міжривневі категорії сучасної української мови [Текст] : дис... доктора філол. наук : 10.02.01 / Костусяк Наталія Миколаївна – К., 2013. – 455 с.
15. Ломоносов М.В. Российская грамматика / М.В. Ломоносов // Полное собрание сочинений : в 11 т. – Т. VII : Труды по филологии 1739–1758 гг. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1952. – С. 389–578.
16. Луценко Н. А. Грамматические категории в системе и узусе / Н. А. Луценко. – Донецк: ДонДУ, 2003. – 202 с.
17. Любченко Т.В. Перехідність як тип валентності дієслова в сучасній новогрецькій мові [Текст] : дис... кандидата філол. наук : 10.02.14 / Любченко Тетяна Вікторівна. – К., 2009. – 209 с.
18. Мацицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т.Є. Мацицька. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1988. – 208 с.
19. Мединська Н.М. Валентність дієслів багатократно-дистрибутивної дії [Електронний ресурс] / Н.М. Мединська // *Studia linguistica*. – 2014. – Вип. 8. – С. 313–319. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2014_8_54.
20. Мозгунов В.В. Статус перехідності / неперехідності в системі дієслівних значень (на матеріалі взаємодії з видом і станом дієслова) / В.В. Мозгунов // Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць. Вип. 2. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – С. 104–115.
21. Мозгунов В.В. Перехідність як тип валентності дієслова (на матеріалі української мови) [Текст] : дис... кандидата філол. наук : 10.02.14 / Мозгунов Володимир Володимирович. – Донецьк, 1997. – 223 с.
22. Никитевич В.М. Грамматические категории в современном русском языке / В.М. Никитевич. – М. : Гос. учебно-педагог. изд-во, 1963. – 245 с.
23. Плющ М.Я. Дієслово / Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис: підручник [для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів] / А.К. Мойсієнко, І.М. Арбінжанова, В.В. Коломийцева та ін. ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології. – К. : Знання, 2010. – 374 с.
24. Попович Л.В. Про взаємодію дієслівних категорій та часові форми в українській мові / Л.В. Попович // Граматичні студії: зб. наук. праць [наук. ред. А.П. Загнітко]. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – Вип. 3. – С. 47–58.
25. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике : в 4 т. / А.А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958–1985. – Т. 1–2. – 1958. – 536 с.
26. Русанівський В.М. Дієслово / В.М. Русанівський // Сучасна українська літературна мова : морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 296–430.
27. Храковский В.С. Взаимодействие грамматических категорий глагола: опыт анализа / В.С. Храковский // Вопросы языкознания. – 1990. – №5. – С. 18–36.
28. Шахматов А.А. Введение в курс истории русского языка. Ч. 1. Исторический процесс образования русских племен и наречий / А.А. Шахматов. – Петроград. : Издание ком. студентов ист.-филол. ф-та Пг. ун-та, 1916. – 146 с.
29. Hopper P.J. Transitivity in grammar and discourse / P.J. Hopper, S.A. Thompson // *Language*, 1980. – Vol. 56. – № 2. – P. 251–299.

REFERENCES

1. Androshchuk K.M. Novi pidkhody do vyvchennia katehorii perekhidnosti / neperekhidnosti v ukrainskomu movoznavstvi. / K.M. Androshchuk // *Mownaia adzinka w kantektse chasu : zb. materyialow II Respubl. navuk.-prakt. kanf.*, Brest, 18 listapada 2016 h. / Brestski duniversitet imia A.S. Pushkina ; redkal.: L. V. Levantsevich [i insh.]. – Brest : BrDU, 2016. – S. 18–22.
2. Bondarko A.V. Russkii glagol / A.V. Bondarko, L.L. Bulanin. – L. : Prosvewenie, 1967. – 190 s.
3. Bondarko A.V. Teoriia morfologicheskikh kategorii / A.V. Bondarko. – L. : Nauka, 1976. – 255 s.
4. Bulanin L.L. Trudnyie voprosy morfologii / L.L. Bulanin – M. : Prosveweniie, 1976. – 206 s.

5. Buslaev F.I. Istoricheskaja grammatika russkogo jazyka : uchebnik / F.I. Buslaev. – M. : Izd-vo AN SSSR. Otd-nie lit. i jaz., 1959. – 624 s.
6. Vinogradov V.V. Russkii yazyk : (Grammaticheskoe uchenie o slove) : [Ucheb. posobie dlja vyssh. ucheb. zavedenij]. / V.V. Vinogradov. – M. ; L. : Uchpedgiz, 1947. – 784 s.
7. Vykhovanets I.R. Chastyny movy v semantiko-hramatychnomu aspekti / I.R. Vykhovanets. – K. : Naukova dumka, 1988. – 255 s.
8. Vykhovanets I.R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : pidruchnyk / I.R. Vykhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
9. Horodenska K.H. Diieslovo / K.H. Horodenska // Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy. Akademichna hramatyka ukrainskoi movy / I.R. Vykhovanets, K.H. Horodenska ; za red. I.R. Vykhovantsia. – K. : Pulsary, 2004. – S. 217–297.
10. Zahnitko A.P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia / A.P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 1996. – 662 s.
11. Zahnitko A.P. Morfolohichna i semantychna struktura katehorii stanu i polia stanovosti / A.P. Zahnitko // Linhvistychni studii. – 2006. – Vyp. 14. – Donetsk : DonNU. – S. 64–73.
12. Isachenko A.V. Grammaticheskii stroi russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim. Morfolohiia : v 2 ch. / A.V. Isachenko. – CH. II. – Bratislava : Izd-vo Slovackoi Akademii Nauk, 1960. – 578 s.
13. Karcevskii S.I. Sistema russkogo glagola : Opyt sinhronicheskogo lingvisticheskogo opisaniia / S.I. Karcevskii. – Iz lingvisticheskogo nasledii. – T. 2. – 2-e izd. – M. : Yazyki slavjanskoi kultury, 2004. – 296 s.
14. Kostusiak N.M. Mizhrivnevi katehorii suchasnoi ukrainskoi movy [Tekst] : dys... doktora filol. nauk : 10.02.01 / Kostusiak Nataliia Mykolaivna – K., 2013. – 455 s.
15. Lomonosov M.V. Rossiiskaia grammatika / M.V. Lomonosov // Polnoe sobranie sochinenii : v 11 t. – T. VII : Trudy po filologii 1739–1758 gg. – M. : Izd-vo Akad. nauk SSSR, 1952. – S. 389–578.
16. Lutsenko N.A. Grammaticheskie kategorii v sisteme i uzuse / N.A. Lutsenko. – Donetsk: DonDU, 2003. – 202 s.
17. Liubchenko T.V. Perekhidnist yak typ valentnosti diieslova v suchasni novohretskii movi [Tekst] : dys... kandydata filol. nauk : 10.02.14 / Liubchenko Tetiana Viktorivna. – K., 2009. – 209 s.
18. Masytska T.Ye. Hramatychna struktura diieslivnoi valentnosti / T.Ye. Masytska. – Lutsk: Red.-vyd. vid. Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 1988. – 208 s.
19. Medynska N.M. Valentnist diiesliv bahatokratno-dystrybutyvnoi dii [Elektronnyi resurs] / N.M. Medynska // Studia linguistica. – 2014. – Vyp. 8. – S. 313–319. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2014_8_54.
20. Mozghunov V.V. Status perekhidnosti / neperekhidnosti v systemi diieslivnykh znachen (na materiali vzaiemodii z vydom i stanom diieslova) / V.V. Mozghunov // Linhvistychni studii. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 2. – Donetsk: DonDU, 1996. – S. 104–115.
21. Mozghunov V.V. Perekhidnist yak typ valentnosti diieslova (na materiali ukrainskoi movy) [Tekst] : dys... kandydata filol. nauk : 10.02.14 / Mozghunov Volodymyr Volodymyrovych. – Donetsk, 1997. – 223 s.
22. Nikitevich V.M. Grammaticheskie kategorii v sovremennom russkom jazyke / V.M. Nikitevich. – M. : Gos. uchebno-pedagog. izd-vo, 1963. – 245 s.
23. Pliushch M.Ya. Diieslovo / Suchasna ukrains'ka literaturna mova: Morfolohiia. Syntaksys: pidruchnyk [dlia studentiv filolohichnykh fakul'tetiv vyschykh navchalnykh zakladiv] / A.K. Moisiienko, I.M. Arbinzhanova, V.V. Kolomtseva ta in. ; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Instytut filolohii. – K. : Znannia, 2010. – 374 s.
24. Popovych L.V. Pro vzaiemodii diieslivnykh katehoriy ta chasovi formy v ukrains'kij movi / L.V. Popovych // Hramatychni studii: zb. nauk. prats' [nauk. red. A.P. Zahnitko]. – Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 2017. – Vyp. 3. – S. 47–58.
25. Potebnia A.A. Iz zapisok po russkoj grammatike : v 4 t. / A.A. Potebnia. – M. : Uchpedgiz, 1958–1985. – T. 1–2. – 1958. – 536 s.
26. Rusanivskiy V.M. Diieslovo / V.M. Rusanivskiy // Suchasna ukrainska literaturna mova : morfolohiia / [za zah. red. I.K. Bilodida]. – K. : Nauk. dumka, 1969. – S. 296–430.
27. Hrakovskii V.S. Vzaimodeistvie grammaticheskikh kategorij glagola: opyt analiza / V.S. Hrakovskij // Voprosy yazykoznanii. – 1990. – №5. – S. 18–36.
28. Shahmatov A.A. Vvedenie v kurs istorii russkogo jazyka. Ch. 1. Istoricheskii process obrazovaniia russkikh plemen i narechii / A.A. Shahmatov. – Petrograd. : Izdanie kom. studentov ist.-filol. f-ta Pg. un-ta, 1916. – 146 s.
29. Hopper P.J. Transitivity in grammar and discourse / P.J. Hopper, S.A. Thompson // Language, 1980. – Vol. 56. – № 2. – P. 251–299.

The article defines the place of the categories of transitivity / intransitivity in the system of grammatical categories of the verb. There are main scientific approaches of Ukrainian and foreign linguists to the interpretation of transitivity / intransitivity communication with the verbal voice analyzed. The connection and the relation of transitivity / intransitivity with verbal categories of aspect and valency investigated.

Keywords: grammatical category, transitivity / intransitivity, voice, aspect, valency.